

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Кафедра криміналістики, детективної та оперативно-розшукової
діяльності

Військове право України

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних і самостійних робіт

для підготовки здобувачів вищої освіти ступеня магістр
галузі знань D Бізнес, адміністрування та право спеціальності D8 Право
(0421 Law)

Одеса
Фенікс
2025

УДК: 344(477)

*Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 7 від 24 червня 2025 р.)*

Автор:

Шершенькова Вікторія – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» (ORCID ID: 0000-0002-3123-8578)

Рецензенти:

Оверченко Дмитро – начальник розвідки – начальник групи розвідки секції планування застосування штабу 11 бригади імені Михайла Грушевського Національної гвардії України, підполковник, доктор філософії в галузі права

Рощенков Тарас – начальник кафедри військового лідерства Військової академії (м. Одеса), полковник

Шершенькова В. Військове право України : метод. вказівки до виконання практ. і самост. робіт для здобувачів вищої освіти ступеня магістр галузі знань D Бізнес, адміністрування та право спеціальності D8 Право (0421 Law) [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2025. 29 с.

Методичні вказівки призначені для здобувачів вищої освіти ступеня магістр галузі знань D Бізнес, адміністрування та право спеціальності D8 Право (0421 Law) з метою закріплення лекційного матеріалу та підготовки до практичних занять з дисципліни «Військове право України». Містять питання до практичних занять та самостійної роботи, список запитань до екзамену та джерела для підготовки.

УДК: 344(477)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Тема 1. Військове право у системі права України.....	5
Тема 2. Джерела військового права України.....	6
Тема 3. Структура військового права України.....	8
Тема 4. Військові правовідносини, правова культура військовослужбовців та цінність військового права України.....	10
Тема 5. Правові основи захисту державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності України.....	12
Тема 6. Проходження військової служби, мобілізація, бронювання працівників в умовах воєнного стану.....	14
Тема 7. Соціальний і правовий захист військовослужбовців.....	16
Тема 8. Військові правопорушення й засоби забезпечення законності у Збройних Силах України та інших військових формуваннях.....	18
Тема 9. Основи ведення військових операцій.....	20
ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	21
ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ.....	22
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	26

ВСТУП

Дисципліна «Військове право України» вивчається здобувачами вищої освіти ступеня магістр галузі знань D Бізнес, адміністрування та право спеціальності D8 Право (0421 Law) на першому курсі навчання.

Метою викладання навчальної дисципліни є формування цілісного уявлення та надання поглиблених знань у сфері військової діяльності держави, а також визначення всіх правових аспектів порядку несення військової служби, забезпечення військової дисципліни відповідно до нормативно-правових актів України.

Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- засвоєння основних принципів, доктринальних засад, правових джерел, окремих понять, термінів, визначень, дефініцій, юридичних категорій та деяких інститутів військового права;
- знання предмету, системи та напрями розвитку військового права;
- сформувати у здобувачів вміння самостійно опрацьовувати наукову і спеціальну літературу (інші інформаційні джерела);
- вільно орієнтуватися в системі нормативно-правових актів, якими регламентуються відносини у військовій сфері;
- застосовувати набуті знання для подальшої практичної діяльності, формувати обґрунтовані правові висновки у сфері військового права.

ТЕМА 1. ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО У СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

Практичне заняття

1. Становлення військового права в Україні.
2. Поняття, ознаки та предмет військового права України.
3. Принципи військового права України.
4. Функції військового права України.
5. Методи військового права України.
6. Поняття військового законодавства України.
7. Військове право України як наука і навчальна дисципліна.

Самостійна робота

Підготувати презентацію чи реферат із запропонованих питань:

1. Становлення військового права в Україні.
2. Становлення військового права в зарубіжних країнах.
3. Принципи військового права.

Методичні вказівки

Починаючи вивчення теми 1, здобувачам слід дослідити сутність понять військового права, військового формування, збройної агресії, збройного конфлікту, тощо. Потім перейти до дослідження ознак військового права та окреслити предмет навчальної дисципліни «Військове право України». Так, це регульовані правовими нормами суспільні відносини, що виникають з організацією функціонування військових формувань, підготовки до захисту і здійснення захисту держави у разі збройної агресії або збройного конфлікту.

Визначити мету та систему військового права, а також його принципи (загальні, спеціальні), функції (загально-соціальні, спеціально-юридичні) та методи (імперативний, диспозитивний). Встановити місце військового права в системі права й правничої науки та в освітньому процесі. Окреслити зв'язок військового права з іншими навчальними дисциплінами.

ТЕМА 2. ДЖЕРЕЛА ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Практичне заняття

1. Поняття джерел військового права України.
2. Види джерел військового права України.
3. Систематизація джерел військового права України.
4. Нормативно-правові акти як джерела військового права.
5. Військові накази як джерела військового права.
6. Реалізація військового права України.
7. Адаптація національного військового законодавства до правових стандартів країн-членів Організації Північноатлантичного договору.

Самостійна робота

Підготувати презентацію чи реферат із запропонованих питань:

1. Статути Збройних Сил України.
2. Характеристика міжнародних договорів у військовій сфері.
3. Реалізація військового права України.

Методичні вказівки

Вивчаючи тему 2, здобувачам варто приділити увагу характерним ознакам джерел права, як також притаманні джерелам військового права. Розглянути основні джерела військового права, до них належать: Конституція та закони України, укази та розпорядження Президента України; постанови Верховної Ради України; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України; нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади (накази, директиви, розпорядження); накази, директиви, розпорядження командирів (начальників об'єднань, з'єднань військових частин та установ).

Охарактеризувати Статути Збройних Сил України: Статут внутрішньої служби Збройних Сил України; Дисциплінарний статут Збройних Сил України; Статут гарнізонної та вартової служб Збройних Сил України; Стройовий статут Збройних Сил України.

Серед джерел військового права України виділяють локальні нормативно-правові акти, які приймаються у відповідності до Конституції

України, законів України та нормативно-правових актів органів державної влади. Дія таких актів розповсюджується тільки на певну територію, вони можуть прийматися конкретно визначеними суб'єктами та розраховані на відповідних осіб військових частин, установ, формувань. До них відносяться: накази командира військової частини (начальника установи), директиви, рапорти, приписи, вказівки, письмові розпорядження, постанови, положення, настанови, порадики, інструкції, правила, звіти, доповіді, протоколи, акти, службові листи.

Слід зазначити, що у сфері регулюванні військово-правових відносин нормативний договір застосовується у вигляді міжнародних угод, адміністративних договорів, що входять до системи джерел військового права України. Такі договори поширюються тільки на тих суб'єктів, які їх уклали, а також можуть поширюватися на інших суб'єктів, про які зазначено у договорі. Тому варто приділити увагу міжнародним угодам та адміністративним договорам.

Окреслити характерні ознаки реалізації приписів військового законодавства України як процесу і результату виступають, а також склад структурних компонентів та принципи процесу реалізації.

Дослідити ефективність процесу реалізації військового права (законодавства), превентивні правові засоби забезпечення процесу реалізації військового права (законодавства) України і перспективні пріоритети та напрями удосконалення процесу реалізації військового права (законодавства) України.

ТЕМА 3. СТРУКТУРА ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Практичне заняття

1. Компоненти системи військового права України.
2. Підгалузі військового права.
3. Інститути та субінститути військового права.
4. Перспективи розвитку військового права України.

Самостійна робота

Підготувати презентацію чи реферат із запропонованих питань:

1. Інститути військового права.
2. Субінститути військового права.
3. Значення військового права.

Методичні вказівки

Окреслити загальний аналіз компонентам системи військового права України та визначити підгалузі та інститути військового права і надати їм характеристику, а саме:

право військової безпеки і оборони (оборони держави, мобілізації, мобілізаційної готовності; бойової підготовки та застосування військ (військово-оперативне право); бойового чергування, спеціальних і бойових служб)

право військової служби (підготовка до військової служби; приписки громадян до призових дільниць; комплектування військових формувань; проходження військової служби; військово-дисциплінарне право; проходження служби у військовому резерві; виконання військового обов'язку в запасі; військовий облік)

військово-адміністративне право (управління військовими формуваннями; гарнізонна служба; внутрішня служба військ; військова служба правопорядку; адміністративна відповідальність військовослужбовців)

військово-соціальне право (грошове, продовольче, речове, житлове, пенсійне, медичне та санаторне забезпечення військовослужбовців; соціальне страхування військовослужбовців)

військово-господарське право (військове господарство частин Збройних Сил України та інших військових формувань; правовий режим військового майна; господарська діяльність військових частин; землі оборони)

військово-кримінальне право (види військових кримінальних правопорушень; призначення покарання військовослужбовцям за військові кримінальні правопорушення; звільнення військовослужбовців від кримінального покарання)

міжнародне гуманітарне право (забороні засоби та методи ведення війни; захист цивільного населення, військовополонених, культурних цінностей; кримінальна відповідальність за воєнні злочини).

Надалі варто приділити увагу характеристиці субінститутам військового права, а саме: допризовна підготовка, підготовка призовників за видами військово-облікових спеціальностей, підготовка військовозов'язаних до вступу до вищих військово-навчальних закладів, підготовка за програмою офіцерів запасу, прийняття на військову службу шляхом укладення контракту, комплектування військових формувань під час мобілізації, військовослужбовці та відносини між ними, військові звання, військові посади, час і місце виконання військових обов'язків, строки військової служби, військова дисципліна та засоби її забезпечення, заохочення військовослужбовців, стягнення за дисциплінарні правопорушення, підготовка з військових спеціальностей у резерві, розряди та категорії військового запасу, виконання громадянами обов'язків щодо військового обліку, підстави призначення та здійснення грошового забезпечення, додаткові виплати та виплати за особливі умови проходження служби, організація продовольчого забезпечення військовослужбовців, організація і норми речового забезпечення військовослужбовців, речове забезпечення в особливих умовах, правила носіння військового одягу, організація житлового обліку військовослужбовців, забезпечення військовослужбовців службовим житлом, забезпечення військовослужбовців постійним житлом, організація медичної допомоги у військових формуваннях, санаторно-курортне лікування військовослужбовців, проведення медичних оглядів та військово-лікарських комісій, організація пенсійного забезпечення військовослужбовців, підстави, порядок призначення і виплати пенсій

військовослужбовцям.

ТЕМА 4. ВІЙСЬКОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ, ПРАВОВА КУЛЬТУРА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЦІННІСТЬ ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Практичне заняття

1. Поняття, ознаки, види військових правовідносин.
2. Структура військових правовідносин.
3. Зміст військових правовідносин.
4. Цінність військового права.
5. Правосвідомість військовослужбовців: поняття та її особливості.
6. Деформація правосвідомості військовослужбовців.
7. Функції правової культури військовослужбовців.
8. Правова культура та правовий менталітет військовослужбовців.
9. Правове виховання військовослужбовців.

Самостійна робота

Підготувати презентацію чи реферат із запропонованих питань:

1. Деформація правосвідомості військовослужбовців.
2. Правовий менталітет військовослужбовців.
3. Правове виховання військовослужбовців.

Методичні вказівки

Вивчаючи тему 4, слід детально дослідити питання щодо військових правовідносин. Так, військово-правові відносини поділяються на такі групи:

- 1) в залежності від сфери їх дії (у військовій безпеці, у військовій службі, у військовій адміністрації, у забезпеченні та соціальному захисті військовослужбовців, у військовому господарстві);
- 2) за функціями права (регулятивні, охоронні, захисні);
- 3) в залежності від об'єкта;
- 4) в залежності від суб'єктного складу (абсолютні та конкретні).

Структура військово-правових відносин не відрізняється від загальновизнаної у праві та включає суб'єкт, об'єкт, суб'єктивні права, юридичні обов'язки, а також юридичний факт, який є підставою виникнення таких відносин.

Правосуб'єктність є передумовою для військових правовідносин. Вона містить певні ознаки, які проявляються у її складових елементах (правоздатності, дієздатності та деліктоздатності).

Охарактеризувати поняття цінності військового права (особистісна та соціальна), як раз саме ті права, які зберігаються і розвиваються завдяки військовому праву. До таких цінностей належать суверенітет та незалежність держави; безпека суспільства; Збройні Сили України та інші військові формування, а головне стан їхньої боєздатності; управління військ; мобілізація і мобілізаційна готовність; внутрішня та гарнізонна служби військ; життя, здоров'я військовослужбовців; безпека військової діяльності, дотримання принципів міжнародного гуманітарного права та інші.

Окреслити поняття військово-правові цінності, до них відносяться джерела військового права; військовий обов'язок; військова служба; військові звання і посади; військова дисципліна; військовий правопорядок; військово-правові відносини; права і законні інтереси військовослужбовців, членів їхніх сімей; гарантії правового статусу військовослужбовців; правовий режим військового майна та інші.

Визначити поняття та види правосвідомості військовослужбовців, форми деформацій правосвідомості (правовий нігілізм – це негативне ставлення до права та закону; правовий ідеалізм – це переоцінка ролі права та його можливостей; правовий інфантилізм – це недостатній рівень знань норм права, нерозуміння їх змісту та наслідків їх порушення; правова демагогія – це свідоме чи легковажне використання правових понять для здійснення впливу на свідомість людей з метою викривлення правової дійсності), поняття та функції правової культури військовослужбовців (інформаційно-правову, регулятивну, комунікативну, ціннісно-нормативну, правосоціалізаційну), поняття правового менталітету військовослужбовців, у чому суть правової соціалізації, а також питання пов'язані з правовим вихованням.

ТЕМА 5. ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ, КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ І ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

Практичне заняття

1. Загальна характеристика органів, які забезпечують захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності України.
2. Повноваження Ради національної безпеки та оборони у забезпеченні національної безпеки України.
3. Повноваження Міністерства оборони України у забезпеченні національної безпеки і оборони України.
4. Повноваження Міністерства внутрішніх справ України у забезпеченні національної безпеки України (Національна поліція України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Державна служба з надзвичайних ситуацій України, Державна міграційна служба України).
5. Повноваження Служби безпеки України у забезпеченні державної безпеки України.
6. Роль розвідувальних органів України у захисті національних інтересів України від зовнішніх загроз.
7. Повноваження Управління державної охорони України.
8. Правове забезпечення безпеки державного кордону України.
9. Структура та повноваження Державної прикордонної служби України у забезпеченні національної безпеки України.
10. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України як складова сектору безпеки і оборони України.
11. Умови та порядок запровадження режиму надзвичайного стану.
12. Умови та порядок введення режиму воєнного стану.
13. Особливості запровадження спеціальних та обмежувальних заходів в умовах надзвичайного та воєнного стану.
14. Організаційно-правове забезпечення функціонування сектору безпеки і оборони (стратегічне планування в галузі безпеки і оборони, комплексний огляд сектору безпеки і оборони, оборонний огляд, огляд оборонно-промислового комплексу).

Самостійна робота

Підготувати презентацію чи реферат із запропонованих питань:

1. Введення режиму воєнного стану.
2. Введення режиму надзвичайного стану.
3. Охорона державного кордону.

Методичні вказівки

У процесі розгляду даної теми, здобувачам слід визначити фундаментальні національні інтереси України (державний суверенітет і територіальна цілісність, демократичний конституційний лад, недопущення втручання у внутрішні справи України; сталий розвиток національної економіки, громадянського суспільства і держави для забезпечення зростання рівня та якості життя населення; інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий, правовий простір, набуття членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами) та об'єктами національної безпеки (людина і громадянин - їх життя і гідність, конституційні права і свободи, безпечні умови життєдіяльності; демократичні цінності, добробут та умови для сталого розвитку суспільства; конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність та недоторканність держави).

Слід провести детальний аналіз повноважень органів державної влади, які забезпечують національну безпеку в Україні. Відповідно до законодавства України до них належать: Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки та оборони, сектор безпеки та оборони, Національний банк України, Конституційний суд України, суди загальної та спеціальної юрисдикції, громадські об'єднання та органи місцевого самоврядування.

ТЕМА 6. ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ, МОБІЛІЗАЦІЯ, БРОНЮВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Практичне заняття

1. Правові засади військового обов'язку і проходження військової служби.
2. Військовий облік громадян України.
3. Направлення для проходження базової військової підготовки, призов і прийняття на військову службу.
4. Підготовка громадян до військової служби.
5. Проходження військової служби.
6. Проходження служби у військовому резерві.
7. Виконання військового обов'язку в запасі.
8. Умови проходження альтернативної (невійськової) служби.
9. Права жінок на проходження військової служби.
10. Повноваження центральних (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України) і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації.
11. Обов'язки юридичних та фізичних осіб у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації.
12. Бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та в умовах воєнного стану.

Самостійна робота

Підготувати презентацію чи реферат із запропонованих питань:

1. Військовий облік громадян України.
2. Жінки у Збройних силах України та інших військових формуваннях.
3. Відстрочка від призову на військову службу під час мобілізації.

Методичні вказівки

Підготовку до практичного заняття 6, варто розпочати з вивчення поняття військового обов'язку, які складові входять до цього поняття (підготовку громадян до військової служби; взяття громадян на військовий облік; прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та

призов (направлення) на військову службу; проходження військової служби; виконання військового обов'язку в запасі; проходження служби у військовому резерві; дотримання правил військового обліку), а також на які категорії поділяються громадяни України щодо військового обов'язку (допризовники; військовослужбовці; військовозобов'язані; резервісти).

Надалі детально розглянути види військової служби (базова військова служба; військова служба за призовом під час мобілізації, на особливий період; військова служба за контрактом осіб рядового складу; військова служба за контрактом осіб сержантського і старшинського складу; військова служба (навчання) курсантів вищих військових навчальних закладів та закладів вищої освіти, які мають у своєму складі військові інститути, факультети військової підготовки, кафедри військової підготовки, відділення військової підготовки (далі - вищі військові навчальні заклади та військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти), а також закладів фахової передвищої військової освіти; військова служба за контрактом осіб офіцерського складу; військова служба за призовом осіб офіцерського складу; військова служба за призовом осіб із числа резервістів в особливий період).

Охарактеризувати обов'язки громадян щодо мобілізаційної підготовки та мобілізації, порядок отримання повістки про виклик до територіального центру комплектування та соціальної підтримки і яка саме інформація має бути зазначена (прізвище, ім'я та по батькові і дата народження громадянина, якому адресована повістка; найменування територіального центру комплектування та соціальної підтримки, що видав повістку; мета виклику до територіального центру комплектування та соціальної підтримки; місце, день і час явки за викликом; підпис (електронний цифровий підпис) посадової особи, яка видала (сформувала) повістку; реєстраційний номер повістки; роз'яснення про наслідки неявки і про обов'язок повідомити про причини неявки).

ТЕМА 7. СОЦІАЛЬНИЙ І ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Практичне заняття

1. Правовий статус військовослужбовців.
2. Правові гарантії військовослужбовців.
3. Особисті немайнові права військовослужбовців.
4. Грошове забезпечення військовослужбовців.
5. Право на отримання одноразової грошової допомоги у разі смерті, інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів.
6. Виплати військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану.
7. Речове та продовольче забезпечення військовослужбовців.
8. Право на відпустку військовослужбовців.
9. Медичне обслуговування та санаторно-курортне лікування військовослужбовців.
10. Забезпечення військовослужбовців жилими приміщеннями.
11. Правовий статус учасників бойових дій.
12. Соціальні гарантії полонених та зниклих безвісти та загиблих військовослужбовців.
13. Пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб.
14. Розгляд судової практики у справах захисту соціальних прав військовослужбовців та членів їх сімей.

Самостійна робота

Підготувати презентацію чи реферат із запропонованих питань:

1. Права і свободи військовослужбовців.
2. Немайнові права військовослужбовців.
3. Право військовослужбовців на забезпечення житлом.

Методичні вказівки

Варто розпочати підготовку до теми 7 з питання про поняття та

зміст правового статусу військовослужбовців, як поділяються права і свободи військовослужбовців, які мають обов'язки військовослужбовці, а також правові гарантії реалізації прав, свобод та обов'язків військовослужбовців.

Грунтовно розглянути питання щодо грошового забезпечення військовослужбовців, яке включає: щомісячні основні види грошового забезпечення; щомісячні додаткові види грошового забезпечення; одноразові додаткові види грошового забезпечення (отримання одноразової грошової допомоги у разі смерті, інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів). Питання пов'язані із забезпечення військовослужбовців та інших категорій продовольством (здійснюється за нормами харчування військовослужбовців Збройних Сил України); речове забезпечення військовослужбовців; медичне обслуговування та санаторно-курортне лікування військовослужбовців; забезпечення жилими приміщеннями військовослужбовців; право на відпустку військовослужбовців.

Визначити правовий статус учасника бойових дій (такий статус військовослужбовець отримує під час проходження військової служби та виконання спеціальних бойових завдань із захисту Батьківщини), які пільги надаються учаснику бойових дій відповідно до законодавства.

Приділити увагу питанням права на пенсію військовослужбовців та членів їх сімей. Законодавством передбачені такі пенсії: за вислугу років та по інвалідності військовослужбовцям; пенсія у зв'язку з втратою годувальника. Визначити способи подачі документів про призначення пенсії військовослужбовцям та членам їх сімей та розміри пенсій залежно від їх виду.

ТЕМА 8. ВІЙСЬКОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ Й ЗАСОБИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ

Практичне заняття

1. Загальна характеристика військових правопорушень.
2. Поняття та види військових кримінальних правопорушень. Розгляд судової практики притягнення до кримінальної відповідальності військовослужбовців.
3. Призначення покарання за військові кримінальні правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану. Судова практика.
4. Військові адміністративні правопорушення. Судова практика.
5. Дисциплінарна відповідальність військовослужбовців.
6. Матеріальна відповідальність військовослужбовців.
7. Запобігання правопорушень у воєнній сфері.

Самостійна робота

Підготувати презентацію чи реферат із запропонованих питань:

1. Військова служба правопорядку у Збройних силах України.
2. Заходи запобігання військовим правопорушенням.
3. Правові засади протидії корупції у військовій сфері.

Методичні вказівки

Підготовку до теми 8 розпочинаємо з поняття (військове правопорушення - це протиправне, суспільно небезпечне або ж шкідливе, винне діяння суб'єкта військово-правових відносин, яке є підставою для застосування передбачених військовим правом заходів юридичної відповідальності) та видів військових правопорушень (проступки, злочини). Визначити характерні ознаки військових правопорушень, юридичний склад (суб'єкт; об'єкт; суб'єктивна сторона; об'єктивна сторона) та до якої відповідальності можуть бути притягнуті військовослужбовці (дисциплінарної, адміністративної, кримінальної, матеріальної, а також військовослужбовці на загальних підставах несуть цивільно-правову відповідальність за спричинення шкоди третім особам).

Окремо розглянути порядок і строки притягнення військовослужбовців до дисциплінарної чи матеріальної відповідальності, чим урегульовано, хто проводить службове розслідування (у разі необхідності) і накладає стягнення, які стягнення накладаються. Хто складає протоколи про адміністративні правопорушення вчинені військовослужбовцями чи військовозобов'язаними, що необхідно в ньому зазначати. Які найчастіше вчиняються військові кримінальні правопорушення військовослужбовцями в мирний та воєнний час і які покарання призначаються.

Важливим питанням є запобігання військовим правопорушенням в Україні, оскільки воно є одним із ключових елементів забезпечення військової дисципліни і боєздатності Збройних Сил України та інших військових формувань. Основними цілями запобігання, виявлення правопорушень військовослужбовців є: обмеження дії негативних соціальних явищ та процесів, які є причинами та умовами вчинення правопорушень; виховання громадян у дусі неухильного додержання вимог законності, формування високого рівня правової культури; вплив на осіб, які належать до групи ризику щодо вчинення ними правопорушень. До основних напрямів запобігання військових правопорушень варто віднести: удосконалення законодавчого регулювання; інформаційна, виховна, соціальна і психологічна робота відповідних фахівців; контроль, нагляд за законністю та прийняття справедливих рішень відповідних органів (командирів (начальників), Військової служби правопорядку, спеціалізованої прокуратури у сфері оборони, рішення суддів).

ТЕМА 9. ОСНОВИ ВЕДЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Практичне заняття

1. Загальні підстави застосування сили.
2. Право збройних конфліктів.
3. Захист цивільного населення під час збройних конфліктів.
4. Правила застосування сили.
5. Операції з підтримання миру та безпеки.
6. Правове забезпечення процесу прийняття рішень під час планування та ведення операцій.
7. Відповідальність за порушення права збройних конфліктів.

Самостійна робота

Підготувати презентацію чи реферат із запропонованих питань:

1. Міжнародне гуманітарне право.
2. Воєнні злочини.
3. Міжнародний кримінальний суд.

Методичні вказівки

Під час підготовки до теми 9, варто розглянути підстави застосування сили (принципи міжнародного права, військова необхідність), міжнародне гуманітарне право (засоби та методи ведення війни, Женевські конвенції, принципи та сфера застосування міжнародного гуманітарного права, міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт не міжнародного характеру, неміжнародний (внутрішній) збройний конфлікт, сторони та учасники збройного конфлікту), захист цивільного населення під час збройних конфліктів, правила застосування сили, підтримання миру та безпеки, забезпечення процесу прийняття рішень під час планування та ведення операцій, міжнародна відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права, універсальна юрисдикція держав щодо міжнародних злочинів у міжнародному праві, юрисдикція України щодо міжнародних злочинів.

ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Робота по підготовці презентацій (з ілюстраціями) та рефератів складається з кількох етапів:

1. Вибір теми – здобувачу до кожного практичного заняття з «Військового права України» пропонується перелік тем для самостійної роботи. Цей перелік не є вичерпним, здобувач може запропонувати свою тему.

2. Вивчення літератури – важливим етапом роботи є опрацювання літератури з обраної теми. Слід орієнтуватися на нові публікації – монографії, підручники, навчальні посібники, наукові та публіцистичні статті, тези доповідей з конференцій чи круглих столів, документи, першоджерела.

3. Складання змісту – вступ (обґрунтувати актуальність вибраної теми на сьогоднішній день), основна частина (логічне викладення матеріалу теми), висновки (має містити власні думки, роздуми щодо обраної теми) і список використаних джерел.

4. Підготовка роботи – робота має відповідати складеному змісту обраної теми, написана літературною мовою, здобувач відповідає за правильність викладених матеріалів та посилання на використані джерела.

5. Оформлення роботи – робота оформляється відповідно до встановленої форми: на аркуші А 4; поля: ліве – 30 мм, праве – 15 мм, верхнє і нижнє – 20 мм; шрифт Times New Roman 14 пт; міжрядковий інтервал – 1,5; відступ червоного рядка – 1,25; вирівнювання тексту – за шириною; обсяг тексту – 10-15 сторінок; кожний структурний елемент змісту роботи починається з нової сторінки, назва структурного елемента розташовується по центру рядка і без крапки у кінці; посилання у тексті на джерела зазначають порядковим номером за переліком посилань зі списку використаних джерел.

6. Захист роботи – здобувач має захистити презентацію чи реферат на практичному занятті або під час індивідуальної співбесіди. Після захисту викладач аналізує роботу і виставляє оцінку.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Становлення військового права в Україні.
2. Предмет та система військового права України.
3. Принципи, функції та методи військового права України.
4. Поняття військового законодавства України.
5. Військове право України як наука і навчальна дисципліна.
6. Поняття та види джерел військового права України.
7. Систематизація джерел військового права України.
8. Нормативно-правові акти як джерела військового права.
9. Військові накази як джерела військового права.
10. Реалізація військового права України.
11. Адаптація національного військового законодавства до правових стандартів країн-членів Організації Північноатлантичного договору.
12. Компоненти системи військового права України.
13. Підгалузі військового права.
14. Інститути військового права.
15. Субінститути військового права.
16. Перспективи розвитку військового права України.
17. Поняття, ознаки, види військових правовідносин.
18. Структура військових правовідносин.
19. Зміст військових правовідносин.
20. Цінність військового права.
21. Правосвідомість військовослужбовців: поняття та її особливості.
22. Деформація правосвідомості військовослужбовців.
23. Функції правової культури військовослужбовців.
24. Правова культура та правовий менталітет військовослужбовців.
25. Правове виховання військовослужбовців.
26. Загальна характеристика органів, які забезпечують захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності України.

27. Повноваження Ради національної безпеки та оборони у забезпеченні національної безпеки України.
28. Повноваження Міністерства оборони України у забезпеченні національної безпеки і оборони України.
29. Повноваження Міністерства внутрішніх справ України у забезпеченні національної безпеки України (Національна поліція України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Державна служба з надзвичайних ситуацій України, Державна міграційна служба України).
30. Повноваження Служби безпеки України у забезпеченні державної безпеки України.
31. Роль розвідувальних органів України у захисті національних інтересів України від зовнішніх загроз.
32. Повноваження Управління державної охорони України.
33. Правове забезпечення безпеки державного кордону України.
34. Структура та повноваження Державної прикордонної служби України у забезпеченні національної безпеки України.
35. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України як складова сектору безпеки і оборони України.
36. Умови та порядок запровадження режиму надзвичайного стану.
37. Умови та порядок введення режиму воєнного стану.
38. Особливості запровадження спеціальних та обмежувальних заходів в умовах надзвичайного та воєнного стану.
39. Організаційно-правове забезпечення функціонування сектору безпеки і оборони (стратегічне планування в галузі безпеки і оборони, комплексний огляд сектору безпеки і оборони, оборонний огляд, огляд оборонно-промислового комплексу).
40. Правові засади військового обов'язку і проходження військової служби.
41. Військовий облік громадян.
42. Направлення для проходження базової військової підготовки, призов і прийняття на військову службу.
43. Підготовка громадян до військової служби.
44. Проходження військової служби.

45. Проходження служби у військовому резерві.
46. Виконання військового обов'язку в запасі.
47. Умови проходження альтернативної (невійськової) служби.
48. Права жінок на проходження військової служби.
49. Повноваження центральних (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України) і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації.
50. Обов'язки юридичних та фізичних осіб у сфері мобілізаційної підготовки та мобілізації.
51. Бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час.
52. Правовий статус військовослужбовців.
53. Правові гарантії військовослужбовців.
54. Особисті немайнові права військовослужбовців.
55. Право військовослужбовця на свободу пересування.
56. Грошове забезпечення військовослужбовців.
57. Право на отримання одноразової грошової допомоги у разі смерті, інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів.
58. Виплати військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану.
59. Речове та продовольче забезпечення військовослужбовців.
60. Право на відпустку військовослужбовців.
61. Медичне обслуговування та санаторно-курортне лікування військовослужбовців.
62. Забезпечення військовослужбовців жилими приміщеннями.
63. Правовий статус учасників бойових дій.
64. Соціальні гарантії полонених та зниклих безвісти та загиблих військовослужбовців.
65. Пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб.

66. Розгляд судової практики у справах захисту соціальних прав військовослужбовців та членів їх сімей.
67. Загальна характеристика військових правопорушень.
68. Поняття та види військових кримінальних правопорушень.
69. Призначення покарання за військові кримінальні правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану.
70. Військові адміністративні правопорушення.
71. Дисциплінарна відповідальність військовослужбовців.
72. Матеріальна відповідальність військовослужбовців.
73. Запобігання правопорушень у воєнній сфері.
74. Розгляд судової практики притягнення до відповідальності військовослужбовців.
75. Загальні підстави застосування сили.
76. Право збройних конфліктів.
77. Захист цивільного населення під час збройних конфліктів.
78. Правила застосування сили.
79. Операції з підтримання миру та безпеки.
80. Правове забезпечення процесу прийняття рішень під час планування та ведення операцій.
81. Відповідальність за порушення права збройних конфліктів.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Список основних джерел

1. Військове право: підручник/ за ред. І.М. Коропаткіна, І.М. Шопіної. К.: Алерта, 2019. 548 с.
2. Військові правопорушення: навчально-практичний посібник. Під заг. ред. Коропаткіна І. М. К.: ВД « Професіонал», 2022. 360 с.
3. Захист прав військовослужбовців та членів їх сімей: навч.-практ. посіб. За заг.ред. С. В. Петкова, Київ: Юрінком Інтер, 2024. 428 с.
4. Лісовський П. М., Лісовська Ю. П. Воєнно-стратегічна безпека України: навч.посібн. К.: Університет «Україна», 2023. 220 с.
5. Лісовський П. М., Лісовська Ю. П. Військове право України: цифрова держава та інформаційне суспільство знань: навч.посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 162 с.

Список допоміжних джерел

Нормативно-правові джерела

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <http://surl.li/wfvkyp>
2. Кодекс про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
4. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>
5. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22 жовтня 1993 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>
6. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20 грудня 1991 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>
7. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон України від 12 липня 1991 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>

8. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 09 квітня 1992 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text>
9. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
10. Про затвердження Порядку проведення призову громадян на військову службу під час мобілізації, на особливий період: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 травня 2024 р. № 560 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2024-%D0%BF#Text>

Допоміжна

1. Гарасимів Т., Білик П. Концептуальні виміри військового права як комплексної галузі права. *Вісник національного університету «Львівська політехника»*. Серія: «Юридичні науки». № 1(33), 2022. С. 34-40. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/jul/28487/8.pdf>
2. Шопіна І.М. Розвиток військового права в Україні. *Інформація і право*. № 2(33), 2020. С. 13-18. URL: [452-Текст статті-718-1-10-20210129.pdf](https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/oct/20210129.pdf)
3. Фесенко О., Козакова І., Шнипко О. До питання про юридичну відповідальність за військові правопорушення. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*. Том 2, № 74. 2022. С. 237-243. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/273700/269047>
4. Лісовський П. М., Лісовська Ю. П. Національна безпека України: навч. посіб. К.: Університет «Україна», 2020. 292 с.
5. Інформаційна безпека та кібербезпека держави: навчальний посібник. За заг.ред. М.М. Присяжнюка. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. 224 с.
6. Шершенькова В. Розслідування самовільного залишення військової частини або місця служби та дезертирства (ст. ст. 407, 408 КК України). *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 7. URL: <https://ppdnz.com.ua/index.php/home/article/view/128>
7. Шершенькова В. Розмежування складів злочинів, передбачених ст. 407 (самовільне залишення військової частини або місця військової служби) та ст. 408 (дезертирство) КК України. *«Russia-Ukraine War: Consequences for the World»*: матеріали V міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Дніпро, 30-31 січня 2025 р.), Дніпро, 2025. С. 265-266. URL: [Conference-Proceedings-January-30-31-2025-1.pdf](https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2025/jan/20250130.pdf)

8. Шершенькова В. Загальна характеристика розслідування військових кримінальних правопорушень. *Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час*: матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 квітня 2025 р.) Одеса: 2025.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. www.president.gov.ua – Президент України
2. www.rada.gov.ua – Верховна Рада України
3. www.ombudsman.kiev.ua – Уповноважений Верховної Ради з прав людини
4. www.kmu.gov.ua – Кабінет Міністрів України
5. www.minjust.gov.ua – Міністерство юстиції України
6. www.scourt.gov.ua – Верховний Суд
7. www.ccu.gov.ua – Конституційний Суд України
8. <https://www.gp.gov.ua> – Офіс Генерального прокурора
9. <https://surl.li/cxtytj> – Єдиний державний реєстр судових рішень
10. www.niss.gov.ua – Національний інститут стратегічних досліджень
11. <http://parlament.org.ua/> – Лабораторія законодавчих ініціатив
12. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського
13. <http://dspace.onua.edu.ua> – eNUOLAIR – депозитарій (архів) НУ ОЮА

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Вікторія Анатоліївна Шершенькова

ВІЙСЬКОВЕ ПРАВО УКРАЇНИ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних і самостійних робіт

для підготовки здобувачів вищої освіти ступеня магістр
галузі знань D Бізнес, адміністрування та право спеціальності D8 Право (0421
Law)

Електронне видання

В авторській редакції

Формат 60x84/16. Ум-друк. арк. 23
Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net